

Media: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ **Page:** 1,41 **Published at:** 26-11-2023
Author: **Surface:** 1537.03 **Circulation:** 14860
Subjects: cm²

Ο Σωτήρης Δημητρίου μι-
λάει για τη δημόδη γλώσσα
της ιδιαίτερης πατρίδας του
Σελ. 41

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΤΙΤΙΝΑ ΧΑΜΜΑΤΖΗ

Σωτήρης Δημητρίου, συγγραφέας

Οι σταθμοί του

1960

Μετακόμισε από το χωριό Πόβλα, στα ελληνοαλβανικά σύνορα, στην Ηγουμενίσα. Τα δύο κέντρα του, ιδίως οι παιδικές όψεις του.

1973

Στην Αθήνα για σπουδές. Αιχμής - ευτυχής η μετάβαση, ως προς τη ζωή και τη λογοτεχνία.

1983

Μετά μια οδρανική δραματική δεκαετία, το διήγημά του «Ντι-όμιτ' ιμ, Χριστόκ» βραβεύεται από την εφημερίδα «Τα Νέα».

1993

Εκδίδεται το μυθιστόρημα «Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου», υποψήφιο για το Ευρωπαϊκό Αριστείο Λογοτεχνίας.

2005

Εκδίδεται το αφήγημα «Τα σημάδια της Αθήνας», που επέφερε κάποια συμπύκνωση με την πρωτεύουσα. Έγινε ταινία από τον Νίκο Παναγιωτόπουλο.

2012

Εκδίδεται η συλλογή διηγημάτων «Τα κουμιά και το φόρεμα» που βραβεύεται από την Ακαδημία Αθηνών - Ιδρυμα Πέτρου Χάρη.

2021

Εκδίδεται το «Ουρανός απ' άλλους τόπους», που βραβεύεται με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορίας.

2023

Εκδίδονται τα διηγήματα «Μια Μαρίνα Τζάρου», «Οελάριον βιβλίο κατά κάποιον τρόπο του «Ουρανός»». Τα βιβλία του κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Πατάκι.

Γλώσσα με την υγρασία της ψυχής

Το δημόδες ιδίωμα των ανθρώπων που έβλεπαν τον ουρανό του χωριού και το «στέγνωμα» της έκφρασης

Του ΝΙΚΟΛΑ ΖΩΗ

Λένε ότι οι άνθρωποι σχετίζονται όταν καθίσουν να φάνε μαζί σε ένα τραπέζι. Σε τι τραπέζι όμως; Όταν με τον Σωτήρη Δημητρίου κανονίζαμε τα διαδικαστικά της συνέντευξης, ένα αθώο αστείο του με έκανε να αντισυμπεριφερθώ όπως εκείνος, βραβευμένος συγγραφέας, με αρκετά βιβλία του διασκευασμένα για τον κινηματογράφο, επιλέγει κάποιο «καθ' ύπνους» εστιατόριο, όπου κάθε άλλο παρά χαλαρό θα νιώθαμε.

Εσφαλά οικτρά. Το «Ολύμπιον» είναι από εκείνα τα αστικά μαγειρεία που δεν αποθαρρύνουν το γλυκό, καθημερινό βουτύρο των θαμώνων, των σερβιτόρων και της γειτονιάς – του Μετς εν προκειμένω. Για τον ίδιο τον Σωτήρη Δημητρίου, εξάλλου, οι καθημερινές συναναστροφές είναι βούτυρο στο συγγραφικό ψωμί του: από μια φαινομενικά αδιάφορη συνάντηση δύο προσώπων μπορεί να δημιουργηθεί όχι μόνο ένα διήγημα, αλλά ένα ολόκληρο σύμπαν με τις λάμψεις και τα σκοτάδια του, στο οποίο διεισδύει με απόλυτο έλεγχο της πυκνότητας της γλώσσας. Οσο δε για τη γαστρονομική του αγχώδη, ξεκινάει – από που αλλού – από την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Ηγουμενίσα.

«Θυμάμαι την κυριακάτικη ψαρόσουπα της μάνας μου», λέει ο Σωτήρης Δημητρίου και εξηγεί ότι, όταν μεγάλωνε, η πόλη είχε άφθονο ψάρι, πάμφθινο. «Έξω από το σπίτι μας υπήρχε μια ψαρόταρα και κάθε μέρα ακούγαμε τους ψαράδες να φωνάζουν "Έωπ, έ-ωπ", καθώς τραβούσαν από την αμμουδιά τα δίχτυα. Θυμάμαι επίσης τις κολοκυθόπιτες που η μάνα μου έφτιαχνε το θέρος, κοπτά στη γιορτή μου. Αλμυρές και γλυκές. Τις γλυκές τις έφτιαχνε λεπτές, με κανέλα, και δεν έβαζε καρύδι, δεν τις στούπιωνε. Ήταν πανάλαστρο έδεσμα. Και οι αλμυρές ήταν υπέροχες. Ένας συνδυασμός δε και των δύο ήταν έκρηξη νοστιμιάς, πανηγύρι του ουρανού και της κατάποσης».

Ζει η μάνα του. Είναι εκατό χρόνων πλέον, όπως λέει με κάποια λήθη ο συγγραφέας, «μπαίνει και βγαίνει στη μνήμη και στη λήθη». Είναι επίσης το κεντρικό πρόσωπο πίσω από το τελευταίο βιβλίο του, «Ουρανός απ' άλλους τόπους» (εκδ. Πατάκι). «Ισως ο ορισμός του ανθρώπου ως το να δεν ευχαριστιέται ποτέ δεν ανατριχιάζει και ποτέ», γράφει

«Ο άνθρωπος είναι ακόρετος», λέει ο Σωτήρης Δημητρίου. «Έχει το ένα, θέλει το άλλο. Έχει το άλλο, θέλει το πρώτο. Δεν είναι ποτέ ευχαριστημένος. Είναι μυστήριο και ίσως αυτό να κινεί την ανθρώπινη ιστορία. Αλλά δεν κάθεται ποτέ να πάρει ανάσα, να πει "καλά είμαι εδώ"».

«Ο άνθρωπος είναι ακόρετος», λέει ο Σωτήρης Δημητρίου. «Έχει το ένα, θέλει το άλλο. Έχει το άλλο, θέλει το πρώτο. Δεν είναι ποτέ ευχαριστημένος. Είναι μυστήριο και ίσως αυτό να κινεί την ανθρώπινη ιστορία. Αλλά δεν κάθεται ποτέ να πάρει ανάσα, να πει "καλά είμαι εδώ"».

«Η γλώσσα της Αλέξως δεν είναι δική της, πατάει σε γενεές επι γενεών», σημειώνει με κάτι πολύ βαθύτερο από φιλολογικό θαυμασμό ο Σωτήρης Δημητρίου. «Δεν πλάσθηκε σε σχολεία, σπουδαστήρια και αναγνωστήρια, πλάσθηκε στη φύση. Όπως το νερό της ακροποταμιάς γλίσκει τα βότανα, έτσι η φύση και οι συνθήκες της ζωής διαμόρφωσαν τη δημόδη γλώσσα και την εκάναν τέλεια. Ήταν ένα αντίδοτο των ανθρώπων στο θαύμα που τους ασκούσαν οι κρυσταλλώδεις φυσικοί ήχοι».

Γατί όμως κάθκει; «Οι άνθρωποι έφυγαν από τα χωριά», ιστορημάτος του 2022. Στο βιβλίο, μια αιωνόβια Ηπειρώτισσα εξιστορεί τη δύσκολη αλλά πλήρη εμπειρία των αισθημάτων ζωής της, την οποία σημάδεψε η δολοφονία της μητέρας της από τους αριστερούς αντάρτες – «το μυθιστόρημα το διατρέχει η πίστη της αφηγήτριας στη δημοκρατία και η εναντίωση της στον ολοκληρωτισμό», υπογραμμίζει ο Σωτήρης Δημητρίου. Υπάρχει όμως και κάτι ακόμη: μοναδικό (με όλες τις έννοιες) αφηγηματικό εργαλείο της πρωταγωνίστριας, που δεν τελειώσε καλά καλά το δημοτικό, είναι η γροπιδολιά της, η υψηλή ποιότητα της δημόσιας διαλέκτου του τόπου της, την οποία μοιάζει άρως ώρες να καθοδηγεί «ουρανόθεν».

«Τα μπιχλιμπίδια της τεχνολογίας, εφόσον ερμηνεύονται, δεν είναι επικίνδυνα. Όταν ξεφύγουμε από την κατανόησή τους, τότε τα πράγματα θα είναι κρίσιμα».

αποκρίνεται, «αλλά η γλώσσα δεν τους ακολούθησε, γιατί δεν μπορούσε να επιβιώσει αλλού. Στο χωριό ο άνθρωπος είχε λαβή του την πίστη στον Θεό, ήταν ζωηρόμενος μαζί τους. Είχε επίσης υγρασία η ψυχή του, από τους δεκάδες βροκολάκους, ισκιώματα και δαιμόνες που κατοικούσαν κάθε δέντρο, κάθε πλαγιά, κάθε ρέμα του χωριού. Είχε αγροτικές εθιμικές γιορτές, είχε τους φυσικούς ήχους, και το ότι έφτιαχνε τα πάντα με τα χέρια του ήταν τελικά μεγάλη ευεργεσία. Όλο αυτό το κομμάτι, εκτός των άλλων επιδόσεων άμεσα και στη γλώσσα του, μια γλώσσα που ήταν ακέδωτη, κερπύρκετη, ειρηνοφόρος. Στις πόλεις, ο άνθρωπος δεν πάει με τα χέρια του ούτε ένα σκύο από μια σκυλιά. Δεν έχει επαφή με τον ουρανό, τον χαρακτηριστικό μια μορφή προπέλιτας και θρασύτητας και δεν τα έχει ανάγκη αυτά – μέγα σφάλμα, διότι είμαστε με κάτι πολύ βαθύτερο από φιλολογικό θαυμασμό ο Σωτήρης Δημητρίου. «Δεν πλάσθηκε σε σχολεία, σπουδαστήρια και αναγνωστήρια, πλάσθηκε στη φύση. Όπως το νερό της ακροποταμιάς γλίσκει τα βότανα, έτσι η φύση και οι συνθήκες της ζωής διαμόρφωσαν τη δημόδη γλώσσα και την εκάναν τέλεια. Ήταν ένα αντίδοτο των ανθρώπων στο θαύμα που τους ασκούσαν οι κρυσταλλώδεις φυσικοί ήχοι».

«Τα μπιχλιμπίδια της τεχνολογίας, εφόσον ερμηνεύονται, δεν είναι επικίνδυνα. Όταν ξεφύγουμε από την κατανόησή τους, τότε τα πράγματα θα είναι κρίσιμα».

Η συνάντηση

«Δ. Βλέπω πως προηώς και εσύ τις φυσικές γενέσεις», σχολίασε ο Σωτήρης Δημητρίου ενώ τρώγαμε. Ήταν σειρά του να αστοχήσει, τουλάχιστον εν μέρει, όχι όμως ότι δεν απόλαυσε τα γευστικά μου, όσο και εκείνος τις μπιμπές του. Συνδεόμαστε τα πιάτα μας με δύο σκόφι «πράσινα» επιλογές: άγρια κάρτα και σαλάτα λάχανο-καρότα. Ημια βρασερό νερό. «Στον βίο μας δεν αλλάζουμε όλογο σε κάθε σταθμό, όπως στα πολύ παλιά ταξιδιώματα, αλλά διαθετόμε μόνο ένα και αυτό είναι το σώμα μας», παρατήρησε κάποια στιγμή ο συγγραφέας. Και για όλο το γεύμα πληρώσαμε στο «Ολύμπιον» 20 ευρώ.

Εξωραϊσμοί

– Σήμερα, ορισμένοι εκδότες στο εξωτερικό αντικαθιστούν σε παλιότερα λογοτεχνικά έργα λέξεις δυσάρεστες, ενώ κάποια ανακρίβεια κείμενα, προτού εκδοθούν, διαβάζονται από «sensitivity readers», οι οποίοι επισμαρτίζουν ό,τι μπορεί να παρεξηγηθεί. Ποια είναι η γνώμη σας; – Το «πολιτικό σόρβο» είναι άλλος ένας από τους σύγχρονους όρους που στυλιάζονται. Βλακείες, διδεν για να μην πληρωθεί ο άνθρωπος. Αυτή η επιφανειακή φωνογραφία συμβαίνει στο πλαίσιο ενός ευτελούς και κοζού δικαιοκρατίας. Κάθονται λέξεις χωρίς λόγο, για να εξομαλύνει μια κατάσταση. Μα όπου υπάρχει το κακό, τίποτα δεν εξομαλύνεται.

– Μήπως απλώς εκσυγχρονίζονται ή επικαιροποιούνται οι κολοί μας τρόποι; Αλλάζουν και αυτοί, όπως οι κοινωνίες. – Σωστή παρατήρηση. Μπορεί όμως να μην υποκατά το πολιτικό σόρβο και να έχει εμμένει. Υπάρχει πρόβλημα. Από την άλλη, μπορεί να είναι ο ορισμός του πολιτικού σόρβο και να είναι βραβειοφόρος και αγενέστατος. Για όλο υπάρχει τρόπος.

Φυλακίζω τους φόβους μου στα καλούπια των γραμμάτων

Εκτός από τα σύγχρονα δεινά των ανθρώπων (που αυτή τη στιγμή γύρω μας τρέφει, σκίπουν ή περνούν από το τραπέζι για ένα «για σου, Σωτήρη»), υπάρχουν και τα διαχρονικά, που ο συγγραφέας αγιάζει, μεταξά πολλών άλλων, στο τελευταίο του βιβλίο, τη συλλογή διηγημάτων «Μια Μαρίνα Τζάρου» (εκδ. Πατάκι). «Ισως ο ορισμός του ανθρώπου ως το να δεν ευχαριστιέται ποτέ δεν ανατριχιάζει και ποτέ», γράφει

σε ένα διήγημα. Είναι τόσο καλά τα πράγματα; «Ο άνθρωπος είναι ακόρετος», λέει ο Σωτήρης Δημητρίου. «Έχει το ένα, θέλει το άλλο. Έχει το άλλο, θέλει το πρώτο. Δεν είναι ποτέ ευχαριστημένος. Είναι μυστήριο και ίσως αυτό να κινεί την ανθρώπινη ιστορία. Αλλά δεν κάθεται ποτέ να πάρει ανάσα, να πει "καλά είμαι εδώ"».

Όσο για τις δυνατότητες της λογοτεχνίας να ξεκαθαλίσει τα συ-

γκεχυμένα και αντικρουόμενα συναισθήματα των ανθρώπων, του «Μια Μαρίνα Τζάρου» έχει μια ακόμη διαιστώση. «Ας θεωρήσει βίσιμος ο αναγνώστης πως ο συγγραφέας –εν γένει– σαν κουκουβάγια ζουζουνίζει πάνω σε αβυσσαλέα νερά», διαβάζουμε σε ένα σημείο του βιβλίου. Τότε γιατί, μετά τόσα χρόνια στο κουρμπέτι, εξακολουθεί ο Σωτήρης Δημητρίου να γράφει; «Γιατί

είναι διασκεδαστικό εν πολλοίς», απαντά. «Είναι βέβαια επώδυνο και επίπονο. Αλλά κατά βάση είναι λυτρωτικό. Φυλακίζω στα καλούπια των γραμμάτων, στα καλούπια του Π, του Ρ, του Ο, του Α, τους φόβους και τις εμπειρίες μου. Με το γράψιμο βάζω απέναντί μου τα δυσχερή συμβάντα του βίου μου. Και είναι πολλά. Διότι, όπως κάθε λογοτέχνης, είμαι και ευφυής, είμαι και βλάξ. Ισχύουν

όλα τα αντιθετικά στους λογοτέχνες. Αλλιώς δεν μπορούν να γράψουν». Δεν υπάρχουν δηλαδή συμβάντα ευτυχής; Μια ωραία παιδική ανάμνηση, λόγου χάρι, από εκείνες που αναδύονται επιμονα; «Είνα φθινόπωρο», θυμάται ο Σωτήρης Δημητρίου. «Αφού πέρασα όλο το θέρος στο χωριό μου, την Πόβλα, γυρίζω στην Ηγουμενίσα. Η πόλη, με εκείνα τα μπετά τα φθινο-

πωρινά της θάλασσας και του ουρανού, μου φαίνεται πανέμορφη. Όταν φτάνω στο σπίτι μου, βλέπω τον πατέρα μου να έχει αντισεί ένα πηγάδι και να φτάνει στο τέλος του. Θυμάμαι για τον κοιλιά πολλή ώρα και φαχνικά να γυρίζει το κεφάλι του από το σκάψιμο και να με κοιτάζει και εκείνος. Αυτό το κοιλιά μου από τον πατέρα μου είναι από τις πιο ωραίες αναμνήσεις μου».

✓ Η «Κ» θέλει τη συνεργασία σας για να ανακαλύψει και άλλους ενδιαφέροντες ανθρώπους ώστε να φιλοξενηθούν σε αυτή τη σελίδα. Στείλτε τις ιδέες σας στο email gevma@kathimerini.gr